

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 6, Issue 4, December 2018, p. 205-217

Received	Reviewed	Published	Doi Number
01.11.2018	01.12.2018	30.12.2018	10.18298/ijlet.3188

Semiotical Analysis and Interpretation of a Story Named “Saatler” by Sabahattin Kudret Aksal

Funda UZDU YILDIZ¹ & Esra AYDIN ÖZTÜRK²

ABSTRACT

The purpose of this study is to specify how the Actants Model, a metaphorical analysis model proposed by Greimas, will work in the case-register story, which is acknowledged as one of the literal text types and has a different structure from a typical narrative story. The story chosen for the analysis is *Saatler* by Sabahattin Kudret Aksal. The reason for choosing this story is that the contradictions of the story is highly involved and the contradictions have an important place in semiotic analysis. In the study, a discursive and narrative analysis experiment is made according to the levels of semiological analysis. At the discursive level, narrative persons, time and space are discussed; at the narrative level, the story is divided into sections and analyzed according to the situation and transformations of the subject and object. Thus, the structure of the text from the surface to the deep is revealed. As a result of this study it is revealed that the fiction of the narrative is based on contradictions and it is determined that meaning can be reached more easily when it is examined semantically.

Key Words: Linguistics, semiology, semiological analysis, actants model, situation-story.

Sabahattin Kudret Aksal'ın “Saatler” Adlı Öyküsünün Göstergebilimsel Çözümlemesi ve Yorumlanması

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; Greimas'ın önerdiği göstergebilimsel bir çözümleme modeli olan Eyleyenler Modeli'nin yazınsal metin türlerinden olan ve tipik anlatsal bir öyküden farklı yapıya sahip olan durum-kesit öyküsünde nasıl işleyeceğini belirlemektir. Çözümleme için seçilen öykü Sabahattin Kudret Aksal'ın *Saatler* adlı öyküsüdür. Bu öykünün seçilme amacı ise öyküde karşıtlıklara oldukça yer verilmiş olması ve karşıtlıkların göstergebilimsel çözümlemede önemli bir yer tutmasıdır. Çalışmada öykü göstergebilimsel çözümleme düzeylerine göre betisel ve anlatsal düzeyde çözümlenmeye çalışılmaktadır. Betisel düzeyde anlatı kişileri, zaman ve uzam ele alınmış; anlatsal düzeyde ise öykü kesitlere ayrılarak öznenin ve nesnenin durum ve dönüşümlerine göre çözümleme yapılmaktadır. Böylece metnin yüzeyden derine doğru yapılanış biçimi ortaya konmaktadır. Çalışmanın sonucunda da öykünün kurgusunun karşıtlıklara dayandırıldığı ve göstergebilimsel olarak incelendiğinde anlama daha kolay ulaşılabildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, göstergebilim, göstergebilimsel çözümleme, eyleyenler modeli, durum-kesit öyküsü.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, funda.uzdu@deu.edu.tr.

² Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, esra.ozturk@deu.edu.tr.

1. Giriş

Dilbilim, inceleme nesnesini doğal dillerle sınırlandırdığı için dilbilimle ilgili yapılan bütün çalışmalar yalnızca doğal diller açısından ele alınmaktadır. Göstergebilim ise yalnızca doğal dili değil, dil dışındaki iletişim dizgelerinin her birini ayrı ayrı dilin özel bir dizgesi olarak görmektedir. Dilbilim, bir dil dizgesini açıklayabilmekte, onu farklı açılardan -toplum, birey, kültür gibi dil dışı etkenleri de göz önünde bulundurarak- inceleyebilmektedir (İşeri, 2008: 118). Ancak dilbilim; görsel, işitsel ya da sanatsal kullanımlardaki dizgelerin hepsini çözümlenmede yeterli olmamaktadır. Önemli olan bu verilerin göstergebilimsel çözümlenmede nasıl rol oynadığını, nasıl kullanıldığını, hangi aşamada yetersiz kaldığını sorgulamaktır (Kıran, 1990: 51-52). Bir başka deyişle göstergebilim, anlamlı bütünlerin anlamlarını inceleyip anlam oluşumunu çözümlenmeyi amaçlayan bir bilim dalıdır. Bu amaca yönelik olarak bir bütünü (anlatı, resim vb.) ele alarak çeşitli kesitlerde incelemektedir (Kurtul, 2013: 82).

Yazınsal bir bütün olan anlatılardaki anlamlar birbirleriyle kimi zaman bütünleşerek kimi zaman benzeşerek kimi zaman da karşıtlık oluşturarak, başka yapılarla iç içe geçerek ya da dış dünyaya gönderimlerde bulunarak oluşmaktadır. Bu bütünün çözümlenmesinde anlatının oluşumu, taşıdığı anlam, anlamın nasıl oluştuğuna yönelik durumlar ele alınmaktadır. Göstergebilim de anlam oluşumunu incelediği için anlatsal metinlerin çözümlenmesinde göstergebilimin araçlarından yararlanılabilmektedir (İşeri, 2000: 13). Greimas'a göre de göstergebilim, insanın ve dünyanın insan için taşıdığı anlamı araştıran, bu anlamı çözmek için yöntem ve araç geliştiren bir bilim dalıdır (Kıran ve Kıran, 2004).

Dil olgusu göstergebilimde nesne olarak üç açıdan ele alınmaktadır: *Anlamsal, biçimsel ve toplumsal*. Anlam, dil düzleminde belirtilmediğinde dilin işlevlerinin belirlediği değişik biçimlere bürünmektedir. Böylece dilsel içerikte içeriğin biçimi olan özgül bir biçim karşımıza çıkmakta ve bu biçim aynı zamanda göstergebilimin de amacını oluşturmaktadır. Bu biçim anlamla saymaca bir bağlantı kurmakta ve onu dil düzleminde yer alan içeriğin tözü durumuna getirmektedir. Bu bağlamda göstergebilim karşımıza anlambilim ve sözcükbilimi de kapsayan geniş bir alan olarak çıkmaktadır (Yücel, 1999: 40).

Floch'a (1985: 46) göre dilbilimden göstergebilime kalıt olan, Saussure'ün iki düzlemde ele aldığı gösterge kavramı ve onu oluşturan gösteren-gösterilen arasındaki bağıntının göstergeyi oluşturmasıdır. Greimas'a (1966) göre de anlamın mutlak koşulunu ögeler arasındaki bağıntı oluşturmaktadır. İki göstergenin aynı anda kavranabilmesi için bu bağıntı ile ortak yanlar ve karşıtlıklar belirlenmektedir. Aynı anlam eksenindeki göstergelerin karşıtlığının bulunması ikili karşıtlığı göstermektedir: *Ak/kara, iyi/kötü, küçük/büyük...* (Akt. İşeri, 2008: 120). Greimas (1983) tarafından geliştirilen Eyleyenler Modeline göre anlatının oluşumunda bir başlangıç, bir sonuç durumu ve bu iki durumun dönüşümünü edim olarak gerçekleştirecek bir özne yer almaktadır. Bu modele göre her metinde anlatıyı oluşturan şu altı eyleyen bulunmaktadır: (i) Eylemi gerçekleştiren *Özne*, (ii) Eylemin konusu olan *Nesne*, (iii) Eylemi belirleyen *Gönderen*, (iv) Eylemin kendisi için gerçekleştiği kişi *Gönderilen*, (v) Eylemin gerçekleşmesine yardım eden *Yardımcı* ve (vi) Eylemin gerçekleşmesini engelleyen *Engelleyici*. Eyleyenler Modelinde, eyleyenler özneler tarafından gerçekleştirilmekte ve bir eyleyen birden çok özne tarafından gerçekleştirildiği gibi bir özne birden çok eyleyeni de gerçekleştirebilmektedir. Eyleyen ilişkilerinden gönderen-gönderilen iletişime, özne-nesne isteğe ve yardımcı-engelleyici ilişkisi ise güce dayanmaktadır (Akt. Kurtul, 2013: 83).

Göstergebilimsel çözümlemede metin kapalı bir yapı olarak ele alınmakta, metin dışı unsurlar çözümlemenin içinde yer almamaktadır. Metnin üretim sürecinde ayrışık olarak görünen kimi göstergeler belli amaçlarla eklenerek metnin sözdizimsel yapısını oluşturmaktadır (Bayat, 2013: 357). Bir başka deyişle anlamlı bir bütüne yaklaşıldığında anlatım düzleminin dilsel ve biçimsel yapıları doğrudan içerik düzleminin biçimine yönelmektedir. (Rıfat, 1996: 26). Bu nedenle anlatıların göstergebilimsel olarak incelenmesi öncelikle bir çözümleme işidir ve bu çözümleme dış özelliklerden, iç niteliklere – ya da başka bir deyişle somuttan soyuta – doğru gelişen üç düzeyden oluşan bir yapıdadır (İşeri, 2008: 120). Bu düzeyler: Söylemsel (betisel) düzey, anlatsal düzey ve izleksel düzeydir. Söylemsel düzey çözümlemenin en somut düzeyidir ve bu düzeyde tüm yönleriyle kişiler, uzam ve olayın zamanını, anlatı zamanını belirten zaman ele alınır. Anlatsal düzeyde kişilerin eylemleriyle aralarındaki bağlar, olayların düzenlenişi ve anlatıya dönüşümü incelenir. İzleksel düzey ise çözümlemenin en soyut düzeyidir ve anlatılanların ve gösterilenlerin değil anlatılmak istenen ve gösterilmek istenenlerin incelendiği düzeydir (Barthes, 1999).

Bu çalışmada anlatının göstergebilimsel bir çözümleme denemesi olarak kurguya dayalı, yaratıcı anlatım türlerinden biri olan öykü türü, Sabahattin Kudret Aksal'ın *Saatler* adlı öyküsü çözümlenmeye çalışılacaktır³. Sıradan küçük adamın-insanın, zaman, mekân ve nesnelere kuşatılmışlığı, yaşama katılma reflekslerini, felsefi ve psikolojik öğelerle eserlerine taşıyan yazar, öykülerinde olaylardan ziyade durumları irdeler (Şahin, 2014: 385). Göstergebilimsel çözümleme düzeylerine göre inceleyeceğimiz metinde öncelikle anlatının dış özelliklerine değinilip (betisel düzeyde), ardından Greimas'ın eyleyenler çizgesine göre, öznenin nesnenin durum ve dönüşümlerine göre betisel ve anlatsal düzeyde bir çözümleme yapılacaktır.

2. Söylemsel Düzey (Betisel Düzey)

Sabahattin Kudret Aksal, çağdaş öykücülüğümüze az eser vermiş, ama her öyküsünde belli bir dil ve biçim kalitesini korumuş ustalarımızdan biridir (Yılmaz, 2016). *Saatler* öyküsü durum-kesit öyküsü olarak değerlendirilmektedir. Metinde zaman kavramına, günün ve insan hayatının farklı zamanlarına gönderimde bulunulduğu için bu başlık kullanılmıştır. Öykü genel olarak anlatıcının da ifade ettiği gibi "ömründen bir günü daha tüketmek üzere iki buçuk matinesini bekleyen bir adamı" (s. 159) konu almaktadır. Bu adam iki buçuk matinesini beklerken daha önce de aynı matineyi bekleyişinde yaşadığı bir anıyı okuyucuya aktarmaktadır. Öyküdeki asıl konu bu anının içinde saklıdır ve bu bölümde düşsel bir uzamda düşsel bir sevgiliye mektup yazılmakta, asıl zaman teması da bu mektupta verilmektedir. Metinde ritm mektubun içindeki saatler ve onların karşılıkları ile yakalanmaktadır. Anlatıcı saatleri hayatı ile özdeşleştirerek hayattan belirli kesitleri günün belirli saatlerine yüklemektedir.

Bu öykünün söylemsel düzeydeki incelemesi *kişiler, zaman ve uzam* başlıkları altında yapılacaktır.

2.1. Anlatı Kişileri

Öykü birinci kişi anlatıcı tarafından birinci kişi perspektifi ile ele alınmaktadır. Aynı zamanda öykü, anlatıcının kahramanın kimliğine bürünerek yaptıklarını ve hissettiklerini anlattığı iç odaklı bakış açısı (Kıran ve Kıran, 2007: 145) ile anlatılmaktadır. Şahin'in (2014: 385) de belirttiği gibi bu özellik Sabahattin Kudret Aksal'ın diğer öykülerinde de görülmektedir. Öyküde temel kişi başka bir deyişle

³ Öykünün tam metni makalenin sonunda yer almaktadır.

anlatanın fiziksel özellikleri ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. "On yedi, on sekiz yıl kadar önce birgün" (s. 157) ifadesinden orta ya da orta yaşın üzerinde bir anlatıcı ve temel kişi olduğu anlaşılmaktadır. Bu temel kişi okuyucu tarafından öykünün başlığında da belirtilen saatleri, daha doğrusu zamanı çok önemsemeyen, zaman geçirmek ve ömrünü tamamlamak için geçmişin onda bıraktığı izlerle yaşayan bir birey gibi algılanmaktadır. Bu özellikler aynı zamanda temel kişinin ruhsal özelliklerini de yansıtmaktadır; dolayısıyla öykünün başlığı ile temel kişinin yaşam tarzı arasında karşılık bulunmakta ve bu karşılık öyküde anlamın oluşmasında etkili olmaktadır.

Öyküde temel kişinin dışındaki anlatı kişileri ise kahvede öndeki masada oturan adam, bu adamın sevgilisi ve temel kişinin mektubunda oluşturduğu düşsel sevgilidir. Metinde öndeki masada oturan adamın fiziksel ve ruhsal özelliklerine değinilmemektedir; ancak temel kişinin bu adam ile olan ilişkisi başka bir deyişle adamın elindeki saat ve adamın sevgilisi öykünün anlam oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Çünkü metinde belirtilen temel kişinin bir şeyler yazma isteğinin gerçekleşmesi bu adam yardımıyla olmaktadır. Başka bir deyişle bu adam, temel kişinin mektup yazma eylemine anlam katmaktadır. Mektuptaki sevgili ise düşseldir ve anlatıcının vermek istediği zaman (saat) kavramını açıklamak için araç olarak kullanılmaktadır.

2.2. Zaman ve Uzam

Çizelge 1: "Saatler" Öyküsünde Zaman

ZAMAN		
Gerçek Zaman	Düşsel Zaman	
Öykünün anlatıldığı gün 13:15-14:30 arası matine saatine kadar geçirilen zaman	17-18 yıl öncesi 13:15- 14:30 arası matine saatine kadar geçirilen zaman	Genişleyen Algısal Zaman

Öykünün gerçekte görünen kısmını Çizelge 1'de de görüldüğü üzere zamansal olarak ikiye ayırmak mümkündür. Her iki bölümde de sinema matinesinin saati iki buçuktur ve temel kişi saat biri beş geçeden iki buçuğa kadar zaman geçirmek için kendisine uğraş aramaktadır. Başka bir deyişle her iki bölümde de olay aynı saat aralığında saat biri beş geçe ile iki buçuk arasında geçmektedir; yalnız ikinci bölüm ilk bölümden on yedi on sekiz yıl kadar önce yaşanmıştır. Bu tekrarlar da zamansal açıdan öyküdeki anlamın oluşmasında etkili olmaktadır. Öyküde olayın tarihine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır; ancak mevsimsel olarak havanın sıcak olmadığı temel kişinin "ayazda dolaşacak değilim ya" (s. 158) tümcesinden anlaşılmaktadır.

Metinde görülen kısmın dışında bir de düşsel temel kişinin olduğu düşsel bir zaman bulunmaktadır. Bu kavram bizi metnin teması olan zamana ve saate götürmektedir. Bu zaman genişleyen algısal zaman olarak ifade edilebilir. Ayrıca metinde birçok kez geriye dönüş (flashback) yapılmış ve okuyucu olayın içindeyken geçmiş zamana götürülmüştür.

Çizelge 2: "Saatler" Öyküsünde Uzam

UZAM		
Gerçekteki Uzam	Düşsel Uzam	
Açık Uzam	Kapalı Uzam	
<ul style="list-style-type: none"> Gülhane Parkı Sokak 	<ul style="list-style-type: none"> Kahve 	<ul style="list-style-type: none"> Kahvede yaşananlar

Zamanla birlikte ele aldığımız uzamın anlatıda çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Uzam, olayda dekor işlevi görmenin yanısıra kişileri tanıtma yollarından biri olarak da dramatik bir işlev yüklenip olay örgüsünün temel ögesi olabilmektedir (Kıran ve Kıran, 2007: 269). Bu çalışmada ele alınan öyküdeki uzamlar ise Çizelge 2’de de belirtildiği üzere zamanda olduğu gibi gerçekteki ve düşteki uzam olarak ikiye ayrılmaktadır. Gerçekteki uzamlardan sokak ve Gülhane Parkı açık, kahve ise kapalı uzamdır. Temel kişi kahvede yaşadıklarını ise düşsel bir uzamda anlatmaktadır. Bu uzamların dekor olarak ve anlatının oluşumu açısından işlevleri incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılabilir: Öncelikle bu öyküde gerçek olan uzamlar anlatıcının ereğine ulaşması için bir araç olarak görülmektedir. Anlatıcının vermek istediği düşünce düşsel uzamda ve genişleyen algısal zamanda oluşturduğu mekupta gizlidir. Olay örgüsünün temel ögesi düşsel uzamda düşsel sevgili ile verilmektedir. Temel kişinin gerçek dünyadaki uzamlarda da düşsel uzamlarda da yalnız olduğu görünmektedir.

3. Anlatsal Düzey

Saatler öyküsünün anlatsal düzeydeki incelemesinde; durumlara, dönüşümlere ve kesitlemelere göre eyleyen çizgesi oluşturulup, bu çizgi öykünün anlamsal incelemesinde derinleştirilecektir.

Öykünün kesitlemelerinde anlatıdaki dönüşümü yaratan ve temel izlek olan *zaman* ele alınmıştır. Aynı zamanda metinde düşsel bir dünya yaratıldığı için her kesitin kendi içinde ayrı değerlendirilmesi anlamın ortaya koyulması açısından önem taşımaktadır.

3.1. Durumlar ve Dönüşümler

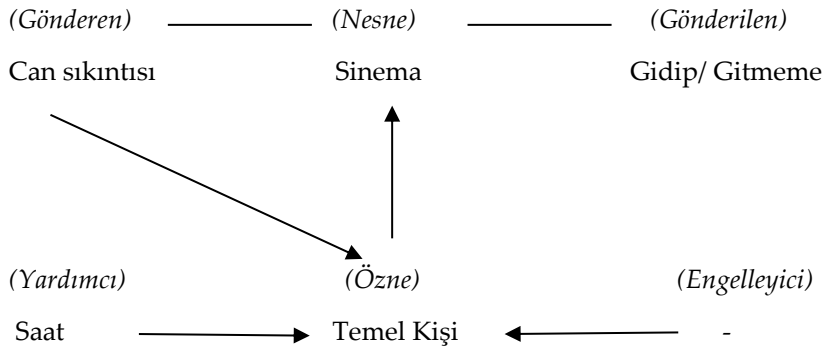
Bir anlatının oluşabilmesi için, anlam ekseninin zamansal ardışıklık içinde yer alması gerekmektedir (Kıran ve Kıran, 2007: 103). Bu ardışıklığı sağlayan eylemlerin zaman içindeki değişimleridir ve her eylem bir durum halindeki başka bir eylemi dönüşüme uğratmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan öyküde temayı verirken zamansal ardışıklık kullanılmamıştır. Dolayısıyla düşsel bir dünya yaratıldığı için eylemler de değişikliğe uğramamıştır. Dönüşümlerin olmamasında öykünün durum-kesit öyküsü olması rol oynayabilir.

3.2. Kesitler ve Kesitlerin İncelenmesi

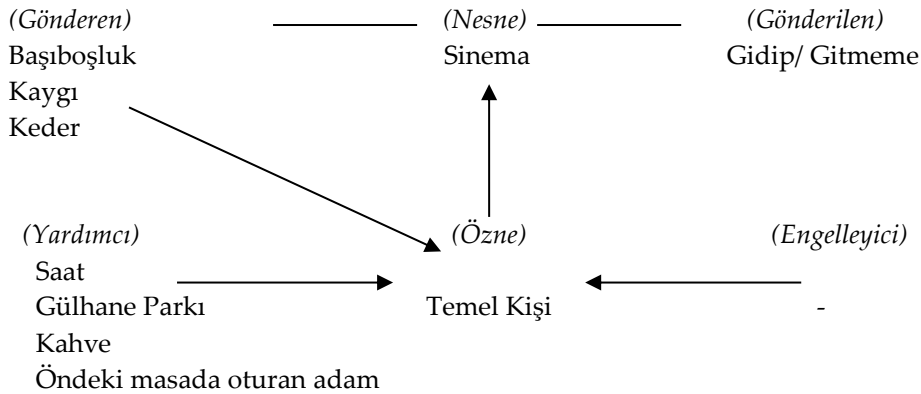
Öyküde verilmek istenen anlam düşsel dünyada yaratılmış ve gerçek dünyada yaşananlar o kurgunun anlamsal birliğinin sağlanmasına yardımcı olan öğeler olarak gösterilmiştir. Bu düşünceden yola çıkarak öyküyü zamansal olarak öykünün yazıldığı anda yaşananlar ve aktarılan (yıllar öncesine ilişkin) anıda yaşananlar (düşsel dünyada) olarak iki ana kesite ayırmak mümkündür. İkinci kesit kendi içerisinde tekrar zamansal olarak kesitlere ayrılmaktadır. Kesitlerin başlangıç ve bitişleri kesit başlıklarında gösterilmektedir.

1. Kesit: "Beyoğlu'nun ara sokaklarındaki lokantalardan"... "atmış bir okul kaçağı gibiyim."

Öykünün birinci kesiti temel kişinin zaman geçirmek için sinemanın iki buçuk matinesine girmek istemesi ile başlamakta ve sinemanın ona geçmişini hatırlatmasıyla geriye dönüş yaparak anısını anlatmaya başlamasına kadar devam etmektedir. Temel kişi bu bölümde kaygılarından arınmış, düşüncesi ve derdi olmayan bir adam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple kesitte temel kişinin temel eylemi sinemanın iki buçuk matinesine girecek olmasıdır ve bu durum bizi gönderen olarak can sıkıntısına götürmektedir. Yardımcıyı durağın karşısında asılı olan saat olarak düşünülebilir; çünkü saat henüz biri beş geçiyordur başka bir deyişle matineye bir buçuk saat bulunmaktadır. Kısa olan bu bölümde herhangi bir engelleyici bulunmamaktadır.

2. Kesit: "Bir gün, on yedi, on sekiz yıl kadar" ... "tablaya bırakıp kahveden çıktım"

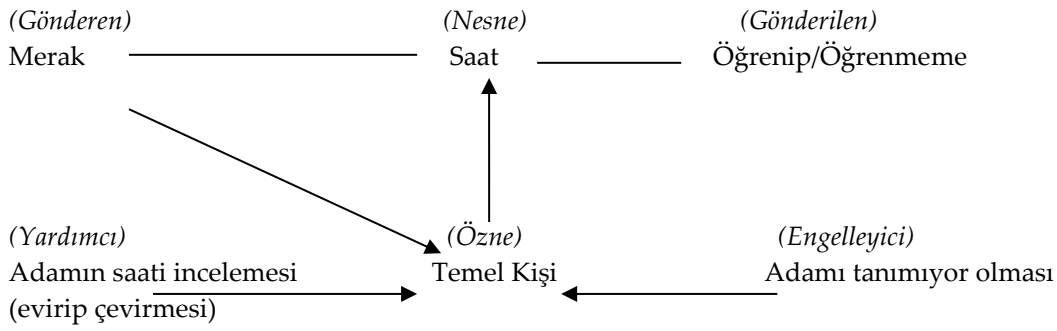

Öykünün ikinci kesiti temel kişinin on yedi on sekiz yıl öncesine geri dönüşünü anlatmasıyla başlamaktadır. Yine birinci kesitte olduğu gibi zaman geçirmek için sinemanın iki buçuk matinesine girmek ister ve saat biri beş geçiyordur. Kesitin gerçek dünyayı anlatan bölümünde yine temel kişinin temel eylemi sinemanın iki buçuk matinesine girecek olmasıdır ve bu durum bizi gönderen olarak başıboş olma, kaygı ve kedere götürmektedir. Yardımcılar ise sinema matinesine yetişmek için baktığı saat, zaman geçirdiği Gülhane Parkı, yine zaman geçirdiği uzam olan kahve ve kahvede vaktinin geçmesini sağlayan öndeki masada oturan adam olarak düşünülebilir. Sinemaya yetişmesi için herhangi bir engelleyici bulunmamaktadır. Anlatıcı bu kesitin sinema matinesine kadar olan kısımda günün öğleye kadar olan saatini Gülhane Parkında oturarak geçirdiğini söyleyerek başıboşluğuna bir kez daha vurgu yapmaktadır.

Her iki kesitte de temel kişimizin amacı, zaman geçirmek için yıllardır gelenek haline getirdiği sinemanın iki buçuk matinesine girmektir. Her iki kesitte de gönderilenin gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemektedir. Genel olarak anlatıcının çocukluğundan beri gerçekleştirdiği süre gelen bir eylemi olduğu için gerçekleşmiş olabileceği metinden sezdirilir. Bu açıdan bu iki kesit zaman olarak ayrılrsa da tekrarlara yer verildiği için metnin anlamının oluşmasında önemli katkı sağlamaktadır. Anlatıcı bu anlamı ikinci kesitin yalnız bir bölümü olan gerçek dünyada yaşananlar ile birinci kesitte yaşananların ortak yönlerini vererek sağlamaktadır.

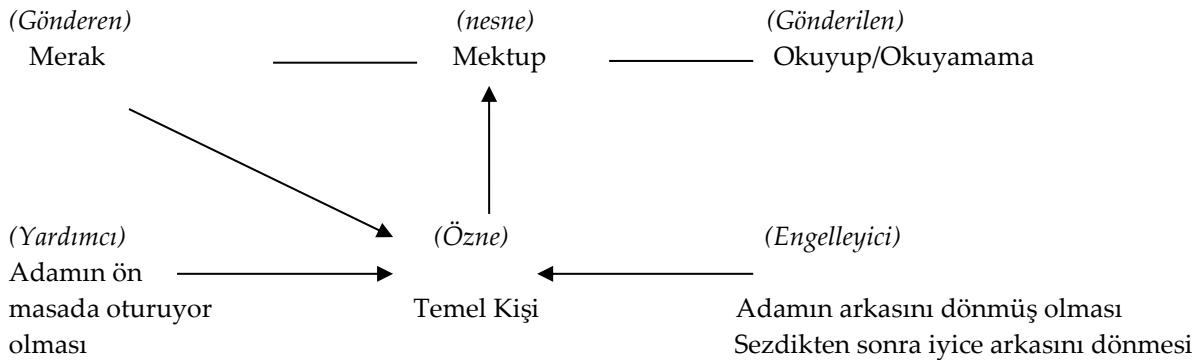
Ancak bizi metinde verilmek istenen düşünceye götürecek olan bir de düşsel bir dünya bulunmaktadır. Bu da zamansal kesitleme yaptığımızda ikinci kesitin içinde yer almaktadır. Bu sebeple ikinci kesitin düşsel olan kısmını (her ne kadar ilk kesitte gerçekte varolan bir olaydan bahsetse de) kendi içerisinde tekrar kesitlere ayırmak verilmek istenen düşünceye ulaşmak açısından uygun olacaktır.

2.1. Kesit: "Caddeye bakan kahvelerden birine"... "gazeteyi çıkardım, yüzüme tuttum"

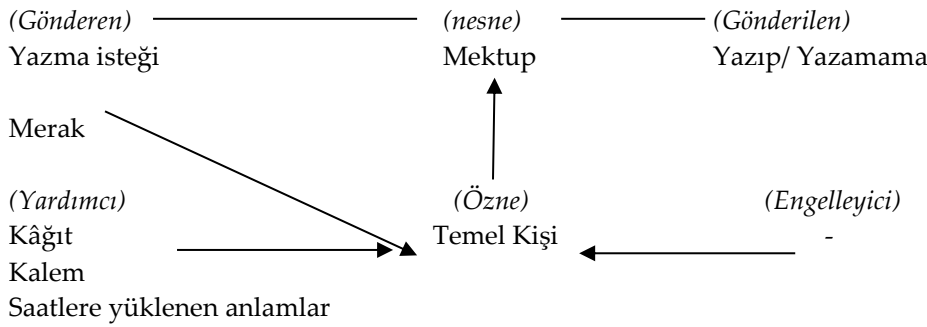
Bu kesitte özne, içsel bir gönderi sayabileceğimiz merak duygusuyla harekete geçmekte ve öndeki masada oturan adamın elinde evirip çevirdiği saatin kimin olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Saati adamın elinde görmüş olması merak duygusu uyandırması için bir yardımcıdır; öğrenmesine engel ise saatin kahvede gördüğü sıradan bir adamın elinde olmasından dolayı soramaması gösterilebilir.

2.2. Kesit: "Gazeteyi yüzümden indirdiğimde"... "okuyacağım bu mektubu."

Bu kesitte özne, yine bir önceki kesitte olduğu gibi içsel bir gönderi sayılabilecek merak duygusuyla harekete geçmekte ve öndeki masada oturan adamın yazmış olduğu mektubu görmeye çalışmaktadır. Adamın ön masada oturuyor olması merak duygusu uyandırması için bir yardımcıdır; mektuba ulaşmasına engel ise adamın arkasının dönük olması ve sezdikten sonra iyice arkasını dönmesi gösterilebilir.

2.3. Kesit: "Şöyle yaparın bunun için"..."tablaya bırakıp kahveden çıktım"

Bu kesitte temel kişi, öndeki masada oturan adamın yazmış olduğu mektuptan esinlenerek hem merak duygusunu gidermek hem de içsel olan yazma isteğini gerçekleştirmek için mektup yazmaya karar vermektedir. Kâğıt, kalem ve saatleri anlatırken yüklediği anlamlar onun mektup yazmasına yardımcıdır.

Bu kesitte diğerlerinden farklı olarak anlatıcının saatleri anlattığı bölümü yorumlamak gerekmektedir. Anlatıcı bu bölümde okuyucuya hayatta her şeyin bir saatinin olduğunu ve hayatın belli bölümlerinin bir ömrü oluşturduğunu vermektedir. Özellikle saatlere yüklediği anlamların doğum, yaşam ve ölümü karşılaması anlatıcının zaman kavramına ne kadar önem verdiğini gösterebilmekte ve bu önemi bu metinde zamanı saatlerin karşılığı olarak somutlayarak vermeye çalışmaktadır. Başka bir deyişle yazdığı mektupla birlikte düşünde oluşturduğu bu dünya aracılığı ile öykünün ana düşüncesini vermeyi hedeflemektedir.

Bu üç kesiti kendi içinde değerlendirecek olursak karşımıza öznenin nesnesine ulaşmasındaki gönderenlerin ortak olduğu çıkmaktadır. Gönderilenlere baktığımızda ise ilk iki kesitteki gönderilenler gerçekleşmemesine rağmen üçüncü kesitteki gönderilen gerçekleşmektedir. Üçüncü kesitin gerçekleşmesinin sebebinin ilk iki kesitteki gönderilenin gerçekleşmeme durumu olduğu söylenebilmektedir.

3.3. Anlatı İzlenesi

Greimas'ın belirlediği anlatı izlenesi dört aşamadan oluşmaktadır: eyletim, edinç, edim ve yaptırım. Eyletim aşaması "bir değerler dizgesi içinde yerine getirilmesi gereken bir çizgenin önerilmesi ve kabul edilmesi" (Kıran ve Kıran, 2007: 305) olarak tanımlanmaktadır. Öznenin eyleme geçmek için bir gönderen tarafından yönlendirildiği aşama, bu aşamadır. Edinç aşaması öznenin eyleme geçebilmek için yeterli güce, bilgiye, isteğe sahip olup olmadığını sorguladığı bölümdür. Edim aşamasında özne eylemini sergilemektedir. Yaptırım ise eylemin sonucunda öznenin karşılaştığı durum olarak belirtilebilmektedir. Çalışmada ele alınan öyküde bu aşamalar Çizelge 3'teki gibi gösterilmektedir.

Çizelge 3: Saatler öyküsünün anlatı izlenesi

EYLETİM	EDİNÇ	EDİM	YAPTIRIM
Gönderen ile özne arasındaki ilişki	Özne ile kipsel nesnelere arasındaki ilişki	Özne ile nesne arasındaki ilişki	Gönderen ile özne arasındaki ilişki
Merak etmek	+İstek	Mektup	Mektup yazımı
Yazma isteği	+Bilgi +Hazırbulunuşluluk		gerçekleşti.

Bu çizelgeye göre eylemi harekete geçiren kendi yazma isteği ve merak duygusudur. Kendi isteği onu mektup yazmaya yöneltmektedir. Özne bunu yapabilecek isteğe, bilgiye ve hazırbulunuşluğa sahiptir. Özne eyleme geçmekte, mektup yazmaya başlamakta ve gerçekleştirmektedir. Kesitlerde birincil düzeyde incelenen anlam daha da derinleştğinde daha önce de bahsedildiği gibi öznenin zaman kavramı ve saatler üzerine gönderimlerinin olduğu görülmektedir.

4. Sonuç

Bu çalışmada Sabahattin Kudret Aksal'ın *Saatler* öyküsü göstergebilimin metnin çözümlenmesi ile ilgili sunduğu araçlar kullanılarak anlamsal olarak incelenmeye çalışılmış ve bir metnin anlam evrenine girmenin göstergebilimin çözümlenmesiye nesnel bir bakış açısı kazandırdığı gözlenmiştir. Çalışmanın alanyazındaki kimi göstergebilimsel çözümlenme çalışmalarını de desteklemektedir (Kuzu, 2004; Uçan, 2002; İşeri, 2000, 2008, 2013; Korkut, 2015; Kaş 1981; Kurtul, 2013; Atan, 2008; Kıran, 2003). Çözümleme sonunda eyleyenler arasındaki ilişkide, anlatı kişisi, uzam ve zamanda karşıtlıklar dikkat çekmektedir. Öykülerinde “kaçış, başkaldırı, özgürlük, aile, yalnızlık, kendi olma bilinci, nesne insan ilişkisi, zaman ve insan ilişkisi, sonsuzluk, hiçlik ve boşluk” gibi temaları işleyen Aksal, yaşamın kısa çatışmalarla dolu anlarını metnin dünyasına taşır (Şahin, 2014:404). Bu öyküde de özellikle anlatı kişisi açısından bakıldığında öykünün başlığı ile temel kişi arasında belirgin bir karşıtlık görülmektedir. Öykünün kurgusu saat ve zaman kavramı üzerine olmasına karşın temel kişi zamanı çok önemsemeyen, ömrünü tamamlamak için geçmişin izleriyle yaşayan bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla öykünün başlığı ile temel kişinin yaşam tarzı oldukça karşıt görünmektedir. Uzam ve zamanda ise gerçek zaman ve gerçek uzama karşıt olarak düşsel zaman ve düşsel uzamın varlığı dikkat çekmektedir. Öyküdeki anlam bu karşıtlıklar aracılığıyla yaratılmaya çalışılmıştır. Öykü zaman ve uzamda olduğu gibi gerçekte var olan ve düşsel olan iki dünyada geçmektedir. İstenilen anlam olgusu gerçek dünyadaki olaylarda tekrarlar ile düşsel dünyada ise saatlere yüklenen anlamlar ile sağlanmaktadır. Yaşamda her şeyin bir saati olduğu vakti gelmeden hiçbir şeyin olmayacağı anlatıcı tarafından onun anlık ve uzun vadede yaşadıkları ile anlatılmaktadır.

Öykünün kesitlemelerinde ise gönderen ögenin genellikle içsel değerler olduğu ve öznenin dışında başka bir kişi olarak dış gönderen bulunmadığı belirlenmiştir. Bu belirlemenin öykünün durum-kesit öyküsü olmasıyla ilgili olup olmadığına farklı durum-kesit öykülerinin göstergebilimsel olarak çözümlenmesiyle ulaşılabilir. Aynı zamanda öykü üzerine yapılacak derin yapı çözümlenmelerinde bu çalışmada elde edilen bulgulardan yararlanılabilir.

Kaynakça

- Atan, N. (2008). Tilki ile Yılan Metninin Göstergebilimsel Çözümlemesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 221-245.
- Atay, S. (2015). Sait Faik Abasıyanık'ın “Sarıç” Adlı Hikâyesinde “Su”yun “Göstergebilimsel Serüven”i. *Türklük Bilim Araştırmaları Dergisi*, 38, 11-29.
- Barthes, R. (1999). *Göstergebilimsel Serüven*. M. Rıfat, S. Rıfat (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayat, N. (2013). Gülen Ada Öyküsünün Göstergebilimsel Çözümlemesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 16, 351-370.
- İşeri, K. (2000). Yolcu ile Yılan Adlı Masalın Göstergebilimsel Çözümlemesi, *Ana Dili*, 18, 12-27.

- İşeri, K. (2008). Yüz Akı Adlı Metnin Göstergebilimsel Çözümlemesi, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 117-139.
- İşeri, K. (2013). Çiçeklerin Düğünü Adlı Metnin Göstergebilimsel Çözümlemesi. *Ulusal Halikarnas Balıkcısı Sempozyumu bildiriler kitabı içinde* (168-176). Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Kaş, A. (1981). Sinagrit Babayı Okumaya Çalışmak: Göstergebilimsel Bir Çözümleme Denemesi. *FDE Dergisi*, 8, 56-74. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Kıran, A. (1990). Dilbilim-Göstergebilim İlişkileri. *Dilbilim Araştırmaları*. Ankara: Hitit Yayınevi. 51-62.
- Kıran, A. (2003). Bir Yaz Gecesi Rüyası, *Türkoloji Dergisi*, 16 (2), 117-130. Ankara Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Kıran, A. (2004). Göstergebilim ve Yazınsal Çözümler. *Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları*. Yayına hazırlayan Prof. Dr. N. Öztokat. İstanbul: Multilingual Yayınları, 50-61.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Korkut, E. (2015). Göstergebilimsel Çözümleme: Tembel Adam Masalı. *Milli Folklor*, 108, 74-83.
- Kurtul, K. (2013). Cellât ve Ağlayan Yüz Adlı Hikâyenin Göstergebilimsel Açından Çözümlemesi. *The Journal of Language and Linguistics Studies*, 9(1), 81-94.
- Kuzu, T. (2004). Greimas'ın Eyleyenler Modelinin Bir Durum-Kesit Öyküsündeki İşlerliğine İlişkin Göstergebilimsel Çözümleme Denemesi. *Dil Dergisi*, 124, 34-52. Ankara: TÖMER Yayınları.
- Rifat, M. (1996). *Göstergebilimcinin Kitabı*. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- Şahin, V. (2014). Sabahattin Kudret Aksal'ın "Soyut Oda" adlı Öyküsü Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Social Science*, 26. 385-404.
- Uçan, H. (2002). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Yılmaz, A. (2016). Sunuş. S. K. Aksal. *Gazoz ağacı ve diğer öyküler* (ss. 7-13). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yücel, T. (1999). *Yapısalcılık* (2.baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

EK-1

Saatler

Sabahattin Kudret Aksal

Beyoğlu'nun ara sokaklarındaki lokantalardan birinde öğle yemeği yedim. Acele etmeden yürüyerek caddeye çıktım. Gözüm Parmakkapı durağının karşısında asılı saate kaydı. Biri beş geçiyor. Bir sinemanın iki buçuk matinesine gireceğim; gireceğim ya daha zaman var. Bugün, hiç olmazsa şimdi, o kadar kaygısızım ki. Bir düşüncem de yok, derdim de. Bana sorsalar şimdi, kendinden söz aç deseler, şaşırır kalırım. Ne derim? Şimdi yemek yedim derim, biraz sonra da sinemaya gireceğim. Başka bir şey söyleyemem. Bugün kaygılarının tümünü bir kenara atmış bir okul kaçağı gibiyim.

Bir gün, on yedi, on sekiz yıl kadar önce bir gün, bir sabah erken, bilmiyorum nasıl bir özlemin kokusu burnumda, kendimi sokağa atmıştım. Uzun bir yolu yürümüş, Köprüyü geçmiş, ver elini Gülhane parkı demiştim. Sıranın birine oturmuş, kalın bir ağacın gövdesine bıçakla oyulmuş bir yüreğe saplı oka bakmıştım. Parkların kanepelerine, ağaçlara kazılan şu yüreğe saplı ok resimleri için düşündüklerimi anımsıyorum şimdi. Sevdayı türlü süslerle dolu şiirlerden, resimlerden öğrenen, şiirin de resmin de bu yozlaşmış türüne özenen çocuğa ne der ağaca kazılmış yüreğe saplı ok? Bir şey demez. Küçümsenir, bayağı bulunur. Bana da bir şey dememişti, küçümsemiş, bayağı bulmuştum. Sonraları şiirin de, resmin de yalınını öğrenince sevdanın da böyle kestirmeden anlatılan biçimini sevdim.

Ne diyordum? Yıllarca önce bir gün Gülhane parkında oturmuştum. Öğleyin bir yerde bir şeyler yemiş, kapağı bir iki buçuk matinesine atmıştım. Bayılıyorum buna çocukluğumun başıboşluklarını anımsatan iki buçuk matinelere. Bir kaygı, bir keder içime çöküverdi mi, bir iki buçuk matinesine girer, çocukluğumun sevinçlerini yeni baştan bulurum.

Saat biri beş geçiyor. Sinemanın başlamasına daha bir buçuk saatlik bir zaman var. Ayazda dolaşacak değilim ya. Caddeye bakan kahvelerden birine girdim. Bir kötü fincanda kahve geldi. Bir de sigara yakıp sokağa daldım. Öndeki masada da bir adam oturuyor. O da sokağa bakıyor benim gibi. Belki o da yemekten çıkmış, bir sinemanın iki buçuk matinesine kadar olan zamanını caddede, ayazda geçirmemek için, kahvede oturan biri. Bir ara yoruldu caddeye bakmaktan, adamı seyre koyuldum. O da caddeyle ilgisini kesmiş, cebinden incecik bir kağıda sarılı çıkardığı bir saati elinde evirip çeviriyordu. Küçük bir kadın saatiydi bu. Bir kol saati. Saati türlü yönünden inceleyip duruyor, sonra saatleri gösteren sayılara gözleri takılıyor, bir zaman gözünü ayırmadan bakıyordu. Camın önünden, tanıdığına benzettiği biri geçse, çok kısa bir zaman için geçenle ilgileniyor, sonra yeniden saate, hem de on iki saatin her birine ayrı ayrı yöneliyordu. Bir eşyaya bu kadar içten bağlanışta ne olabilir diye düşündüm. Bu kadın saati bu adama ne anlatıyor? Bir anı mı bu saat? Ayrıldığı sevgilisinin, karısının saati mi? Onları, birlikte geçen zamanlarını anımsadıkça, böyle çıkarıp çıkarıp bakıyor. Ne olursa olsun. Bana ne? Düşünecek bir ben mi varım bu adamı?

Gene sokağa daldım. Bir tanıdık geçti. Elimle bir hareket yaptım, görmedi. İki hamalın bir buzdolabını omuzlarına takıp götürüşlerini izledim. Kırk beşlik bir yosmanın karşiki sinemanın vitrininde müşteri kollayışıyla oyalandım. Bir başka tanıdığın görüp yanuma gelmemesi için cebimden gazeteyi çıkardım, yüzüme tuttum. Gazeteyi yüzümden indirdiğimde baktım gözüm gene öndeki masada oturan adamda. Adam şimdi de saati cebine koymuş olmalı, bir kağıda bir şeyler karalıyordu. Merakımı yenemeyeceğim, eğilip bakacağım ne yazdığına. Baktım da. Bir mektuba başlamıştı. Heceledim, "Sevgilim" diye başlıyordu. Sevgilim! Demek bir sevgilisi var. Saatin sahibi mi acaba sevgilisi? Evet, evet, öyle. Ona yazıyor. İlk tümceyi de okuyabiliyorum; "Saatini tamir için bana verdikten sonra senden ayrılır ayrılmaz, Beyoğlu'nda caddeye bakan kahvelerden birine oturdum." Şimdi iş anlaşıldı. Saat, sevdiği kadının saati. Üstelik de ayrılmamışlar. Bir saatçiye götürüp tamir ettirecek. Ama daha bugün gördüğü bir kadına mektup yazması neden? Belki de kadın bir başka

kente gitmiştir, ya da gidecek. İkinci tümceyi de okumak istiyorum. Eğilip bakıyorum gene. Bu kez boşuna. İyice arkasını döndü. Okuyabilirsen oku. Hayır, okumadan olmayacak. Bir maceraya katılıp da yarıda bırakmak zorunda kalanların rahatsızlığı var bende şimdi. Biraz daha eğildim. Adam sezmiş gibi, biraz daha arkasını döndü. Çare yok, olmayacak.

Ne yapmalı? Ne yapmalı da bu işin içyüzünü anlamalı?

Okuyamayacağım. Böyle, bir sevgiliye yazılmış mektubu okumak beni bugün ne kadar eğlendirir, oyalardı. Bu eğlendirmekten, oyalamaktan da daha fazla bir şey olurdu. Hiç olmazsa bir an için bir mutluluğa erdirirdi, diyeceğim neredeyse. Aklım bu adamla sevgilisinde. Kadın saatini tamir ettirmek için verdikten sonra bir başka kente de gitmemiştir. Buradadır, bu kenttedir. Belki de adam onu yarın, ne yarını, akşama doğru, ya da gece, gene görecektir. Şimdi yanında olmayan onunla konuşmak istedi, konuşmadan edemeyeceğini anladı da, kalemi kâğıdı çıkardı, konuşmanın bir başka türüsü olan şu mektubu yazıyor. Böyle olması daha güzel değil mi? Daha değişik, insanı saran bir anlam taşıyor mu? Ama ne çare, okuyamıyorum işte.

Hayır, okuyacağım bu mektubu. Şöyle yaparım bunun için de. Kendimi bu adamın yerine koyarım, ben yazarım mektubu. Bu daha güzel, daha umulmadık bir şey. Olmayan bir sevgiliye, üstelik hesapta olmayan bir mektup yazmak düşüncesi beni heyecanlandırırdı. Sevdiğim bir insan olmamasının hüznünü bir yana attım. Bir mektup yazmanın, kim olduğu belirsiz bir insana bir şeyler söylemenin sevinci içimi doldurdu. Ben de bir kalem kâğıt çıkardım. Tıpkı önümdeki masada oturan gibi "Sevgilim" diye başladım mektubuma ben de. Beş dakika önce ömründen bir günü daha tüketmek için bir iki buçuk matinesini bekleyen, hiçbir bağı olmayan bir adamdım. Şimdi öyle mi? Zembereği kopmuş saatini tamir ettirmek için aldığım, yarın olmazsa öbür gün göreceğim bir sevgilim var şimdi bu kentte. Bir kahvede oturmuş, saatini elimde eviriyor çeviriyor, bir şeyler düşünüyorum. Şimdi bir bağım var.

İlk tümcem o adamın yazdığı ilk tümce olacak: "Saatinizi tamir ettirmek için bana verdikten sonra, sizden ayrılır ayrılmaz, Beyoğlu'nda caddeye bakan kahvelerden birine oturdum." Sonra? Sonrası da şöyle gelsin.

"Bir kahve söyledim. Kahve gelinceye dek cebimden incecik kâğıda sarılı saatinizi çıkardım. Bakıyorum şimdi. İnsanların eşyada bir değer buldukları, eşyaya bir anlam tanıdıkları ilkel çağların, çocuklukların, ilkençliklerin coşkusunu yaşıyorum. Eşyayı canlı varlık diye alan, bir boncukta, bir tutam saçta, bir kumaş parçasında, bizim bugün anlayamayacağımız, gülünç bulacağımız değerler tanıyan ilkel insanın dünyası ne kadar zenginmiş bizim bugün yaşadığımız şu dünyadan anlıyorum. Çocukluğumuzu unuttuğumuz, dünyaya çocuğun gözleriyle bakmayı küçümsediğimiz gün zenginliklerimizi de yitirmişiz. Eşyayı bir yana atarak düşünmenin, eşyayla bağlılıklar kurmadan duymanın zorluğunu düşünün bir.

"Saatinizin akrebiyle yelkovanının her gün yeni baştan üzerinde dolaştığı sayılara bakıyor, saatleri gösteren o sayılarda geleceğinizi görüyorum. İnsanoğlunun ömrü saatlerin sınırı içinde geçer ne de olsa. Bir an gözüm, saatin dördüne takılıyor. Saatin kadranının üstündeki dört sayısına. Saat dört sizin yaşamınızda neyin karşılığı olabilir, diye dalıyorum. Önünüzdeki sayısız günlerin üzerinde durulmaya değer saat dörtlerinden birinde ne yapabilirsiniz? Belki de bir gün bu saatte bir evlenme defterine imzanızı atacaksınız. Sizi böyle bir saatte, içinizde sevinçler, korkular, umutlar, pişmanlıklar, türlü karışık duygular kımıldanırken, halinizde biraz da zoraki bir çekingenlik, ama her gün olduğunuzdan daha güzel buluyorum. Yanınızdaki adama kızmamak elimden gelmiyor. Ama seçtiğiniz kişiye o, ne diyebilirim? Belki bütün bu kalabalığın, bu törenlerin, ömrünüzce sizinle birlikte olacak kişiyle bir an önce yalnız kalmak için sona ermesini sabırsızlıkla bekleyeceksiniz. Günlerden bir günün saat dördü bir semaverin kaynarken çıkardığı sesler kadar ılık geçecek bir ömrün başlangıcı olacak. Hiç olmazsa, sizin için böyle olacak.

“Saat sekiz buçuğa gözüm kayıyor, sabahın sekiz buçuğuna. Sonra da hemen akşamın altısına bakıyorum. Bu saatlerde sizi bir erkeği, işine gidecek, işinden dönecek bir erkeği uğurlar, karşılarken görüyorum.

“Belki de şimdi bütün saatleri bir yana iterek gözüme çarpan bir gece yarısının on ikisi, bir hastane odasında geçireceğiniz saat olacak. İlk çocuğunuzu, kentin büyük bir çoğunluğu uykuda, bütün gürültülerin azaldığı, yok olmaya yüz tuttuğu bir saatte dünyaya getireceksiniz. Yorgun, halsizsiniz. Alnınız, avuçlarınız ter içinde. Kızınızın (kız çocukları daha çok seversiniz) arkasında iki örgü okula giden düşünüyüp gülümseyeceksiniz.

“Gecenin saat onunda, dışarda yağmurun pencerelere çarptığı bir güz akşamı, sıcak odanızda, kızınız yatmış, karşınızda bir erkek gözleri gazetede uyuklarken, siz örgü örüyorsunuz. Saçınızın beyazı siyahından çok. O gün, daha o gün kızınızla aranızda geçen bir evlenme konusunu kocanıza açıp açmamayı düşündüğünüzü söylersem şaşmaz mısınız?

“Saatler insana her zaman güzel şeyleri anımsatmıyor sevgilim. Şimdi de kalkmış kadrındaki sayılardan biri fena fena bakıyor yüzüme. Hangisi olduğunu iyice seçemiyorum ama. İçimin bir tuhaf olduğunu, başımın döndüğünü duyuyorum. Bir gün de, bir günün bir saatinde öleceksiniz.”

Burada bitirdim mektubumu. Adama baktım. Yoktu. Gitmiş olmalıydı. Kahvenin duvarındaki saate baktım. İkiyi yirmi geçiyor. Bir şeyler yazmak istemiş, yazmış, rahatlamıştım. Önümdeki kağıdı okumadan yırttım. Elimde yuvarladıktan sonra, masanın üstündeki tablaya bırakıp kahveden çıktım.

(Vatan, 30 Ekim 1955, s. 3)